

dagede et eneste grønt Straa, inde i Huset fryde deres Øjne med det saftige grønne paa prægtige, bladrige Spinatplanter og paa fodlange, blomstrende Exemplarer af Karsen. En enkelt af Expeditionen glædede ogsaa „sin Gane med Smagen af en visselig lille, men i alle Henseender vel-dannet Radis, drevn paa Spitsbergen“.

For *Nordamerikas* Vedkommende have vi kun truffet nogle enkelte Oplysninger. Paa Labrador har man dyrket Kartoffler paa Stationen *Hebron**, der ligger paa 58° 15' n. Br. og uden for Ungavabugten, som er en sydlig Arm af Hudsonsstrædet, lige inden for dettes Munding; man har der faaet hele Kurve fulde af Kartoffler, som vare ret gode. Længere imod Vest har man dyrket flere Planter langt højere imod Nord**. Inde i Landet ved Mackenziefoden naar ved Fort Simpson (62°) Havren sit nordligste Punkt, ved Fort Norman dyrkes endnu Byg, Kartoffler og nogle Grønselplanter, ved Fort Good Hope (67°) have baade Ærteplanter og Roerne deres Nordgrænse, og ved det gamle Fort Good Hope saa vel som ved Mundingen af Peels River har enhver Dyrkning slaaget Fejl. Paa Vestsiden af Nordamerika naar Havren til Sitka

*) Die nördliche Grenze der Kartoffel, i Petermanns Mittheilungen fra 1856.

***) Die Verbreitung der hauptsächlichsten Kultur-Produkte in den vereinigten Staaten von Nordamerika von A. Petermann und E. Behm, i Petermanns Mittheilungen for 1859.

(58°), og Kartofflen er et Hovednæringsmiddel paa denne Ø. Med Hensyn til *Sibirien* kunne vi ikke for Øjeblikket give nogen Oplysning; men rimeligvis vil Tidskriftet om ikke lang Tid bringe Meddelelser derfra.

Det vilde sikkerlig være meget at ønske, om en eller anden Botaniker eller Gartner vilde give sig til paa samme Maade som *Schübel* at sysle med de her omhandlede Spørgsmaal, og om han vilde sende Frø op til forskellige Steder paa Island og særlig i Grønland saaledes, at man kunde faa systematiske og nøjagtige Opgivelser om Nordgrænsen for forskellige Dyrkningsplanter. Planterne ere jo, hvad *Ritter**) kalder „klimatiske Grænsepæle“ (Climamarken), og Grønland er netop egnet til Trin for Trin at vise os den gradevise Aftagen af Plantevæksten i nordlige Egne. Naar den Tid kommer, da man faar et fuldstændigt Næt af omfattende og sikre meteorologiske Iagttagelser fra disse Egne, vil en samlet Fremstilling af Havedyrkningen der have ikke ringe videnskabeligt Værd. „De klimatiske Forhold“, siger *Th. Fischer***), „ville først faa deres sande Betydning, naar vi føre os for Øje deres Indvirkning paa Planteverdenen i Almindelighed og paa Udbyttet af Jordens Dyrkning i Særdeleshed“.

*) Einleitung zur allgemeinen vergleichenden Geographie. Berlin (1852).

**) Beiträge zur physischen Geographie der Mittelmeerlande besonders Sicilien. Leipzig (1877).

De nyeste Rejser i Mellemafrika

af *O. Irminger*, Kaptajn i Flaaden.

(Hermed Tavle VIII)

Fra Nord, Syd, Øst og Vest kappes den ægyptiske Regering, Franskmændene, Engelskmændene og Tyskerne, dels grebne af Erobringslyst og Higen efter Handelsfordele, og dels af civilisatoriske Grunde eller den blotte Lyst til Opdagelser om at trænge ind i Hjertet af Afrika, og det er jo ikke ret længe siden, at en af Europas mest oplyste Monarker, Kongen af Belgien, stillede sig i Spidsen for et Foretagende, der har til Hensigt paa den mest uegennyttige Maade at aabne det indre Afrika for Omverdenen. Naar vi i det følgende henlede Opmærksomheden paa den store Verdensdel, der i vor Tid er Maalet for saa mange rejsende, er det en Selvfølge, at den indskrænkede Plads, som Tidskriftet raader over, nødvendig-

gjør en Indskrænkning af Æmnet, og vi dvæle derfor her særlig ved de mere epokegjørende Rejser, som den nyeste Tid har været Vidne til, efter at den store Livingstone, „Afrikas Apostel“, havde ladet sit Liv den 1ste Maj 1873 ved den sydlige Bred af Bangveolo Søen.

Der gjøres, som sagt, fra alle Sider store Anstrængelser for at trænge ind i det indre Afrikas ukjendte Egne, der i grove Træk kunne siges at omfatte den Del af Landet, som ligger mellem 10° n. Br. og 10° s. Br. og mellem 15° og 35° ø. L. f. Grw., en Landstrækning, der er syv Gange saa stor som Tyskland. Paa enkelte Steder af dette store Rum findes dog bekjendte Pletter, medens der uden for dette ligger hidtil ukjendte Egne,

Fra Nord af*) er det Kediven, der arbejder sig frem for at udvide sit Herredømme over de herlige Egne, som ligge ved de indtil for kort Tid siden med Rette kaldte „gaadefulde“ store Søers Bredder, og her er det, at den engelske Ingeniøroberst *Gordon* har indlagt sig stor Fortjeneste af Landets Civilisation. Han stod først i Spidsen for en ægyptisk Expedition, som kan kaldes en Fortsættelse af det store, kostbare Foretagende, der blev ledet af den engelske rejsende Sir *Samuel Baker*, som ligeledes stod i Kedivens Tjeneste. Nu styrer *Gordon* udstrakte Landskaber med næsten uindskrænket Magt. Gjennem Oprettelsen af en Række befæstede Smaastationer har han ad Nilvejen fortsat sin Forgængers Værk og tilvejebragt en, i det mindste foreløbig, Forbindelse med de store Søer, Ukereve og Mvutan (Victoria- og Albert N'Yanza), der ligge omtrent under Ækvator, altsaa i lige Linje over halvfemte hundrede danske Mile fra Nilens Munding. Han har derved medvirket til at formidske Slavehandelen og de med Menneskejagten forbundne Gyseligheder i Lande, der maa henregnes til de af Naturens Haand mest velsignede Egne paa vor Jord. Vi ville senere faa Lejlighed til at omtale de i geografisk og civilisatorisk Henseende nærmeste Følger af denne Expedition, der har rakt de af *Stanley* og tidligere rejsende syd fra gjorte Opdagelser Haanden.

Nord fra eller rettere Nordøst fra er ogsaa en italiensk Expedition under Vejs under Ledelse af den fra tidligere Rejser velkendte Marquis *Antinori*. I Marts Maaned 1876 afgik den til Aden for fra Byen Berbera, der ligger ved Adenbugten paa Somalikysten, at drage til Staden Ankober. Denne By ligger omtrent under 10° n. Br. og 40° ø. Lgd. i Schoa Landet, hvis Konge, paavirket af italienske Missionærer, for to Aar siden sendte nogle Folk med Gaver til Kong Victor Emmanuel. *Antinori* har i November naaet Schoalandet, dog kun med megen Møje og efter at have mistet næsten alt; han afventer nu den ham fra Italien tilsendte Hjælp. Expeditionen, der paaregnes at skulle vare fire Aar, skal undersøge Schoa Landet og derfra gaa sønder paa i Retning af Ukereve.

Vest fra er det, foruden Fransk mændene, især Tyskerne, der søge at høste Lavrbær paa Opdagelsernes Omraade, ligesom de allerede tidligere have sendt en Række store rejsende til Afrika. I Berlin blev der i Aaret 1873 dannet et „tysk-afrikansk“ Selskab, hvis første Afsendinge

*) Ogsaa imod Vest, ind ad Tsad Søen til, søger Kediven at udvide sit Herredømme over nogle af de Egne, som Dr. *Nachtigall* besøgte paa sin Rejse 1869-73, i det Dar-Fur, Vest for Kordofan, nu er indtaget.

samme Aar afgik til Kongo Kysten, der var bleven valgt til Udgangspunkt. Man havde nærmest gjort dette Valg, fordi Englesk mændene og Nordamerikaneren *Stanley* i den seneste Tid havde taget Buketten fra Opdagelses-expeditioner med Østkysten af Afrika som Udgangspunkt; men Kongo Kysten, der tidligere har lagt andre rejsende uoverstigelige Hindringer i Vejen, lader ogsaa til at være uovervindelig for Tyskerne. Vel have det tysk-afrikanske Selskabs rejsende, som i det hele have arbejdet med beundringsværdig Ihærdighed, og hvoraf flere ere bukkede under for Vejrlaget, endnu ikke endelig opgivet Foretagendet; men det synes dog tilstrækkelig godtgjort, at det er forbundet med overmaade store Vanskeligheder fra Kongo Kysten at trænge ind i Afrika, og muligvis ville Tyskerne vælge en sydligere Operationsbasis. Dr. *Fogge* har imidlertid fra Angola trængt et betydeligt Stykke ind i Landet, til Muta Janvo's Hovedstad i Ulunda og er herfra, efter en mindre Udflugt, vendt tilbage til Kysten i April 1876, medbringende vigtige Oplysninger om de næsten ukjendte Landskaber mellem Floderne Kassai og Kvingo.

Nord for Kongo Flodens Munding falder den store Flod Ogóve i Atlanterhavet lidt syd for Ækvator, og Fransk mændene især have ad denne Flod søgt at trænge ind i Landet. Ogóve er en mægtig Flod med storartede Vandfald, og flere Geografer mene, at denne Flod har sine Kilder ved nogle store Søer i Hjærtet af Afrika. En Expedition under *Marche og Compiegne*, som i Aaret 1874 søgte at bringe Lys i de mangehaande Rygter, der gaa om denne Flod, var heldig nok til at trænge et betydeligt Stykke ind i Landet; men netop som de rejsende hørte Tale om nogle store Søers Beliggenhed, tvang fjendtlige Negerstammer dem til at vende tilbage, og kun efter at have gennemgaaet uhorste Lidelser og Savn lykkedes det dem at naa Kysten. En ung, fransk Marineløjtnant *Savorgnan de Brazza* har gjenoptaget Foretagendet og er i Færd med at trænge ind i Landet i Spidsen for tyve muhamedanske, indfødte Soldater fra Senegal; det er hans Agt, hvis det skulde blive nødvendigt, at bruge Magt mod den Negerkonge, der spærrede hans Forgængere Vejen. De *Brazza* venter i Løbet af tre Aar at kunne tilbagelægge den lange Vej til Tanganjika Søen, og det er kyndige Folks Mening, at der er godt Haab om, at hans dristige Foretagende vil lykkes.

Ingen rejsende har dog siden *Livingstones* Død i højere Grad tiltrukket sig Almenhedens Opmærksomhed end Nordamerikaneren *Stanley* og Engleskmanden *Cameron*, hvorfor vi her skulle give os noget nøjere af med disse to Mænds Bedrifter, saa meget mere som man derved faar et Indblik i flere af de afrikanske Forhold, der

for nærværende Øjeblik have Krav paa almindelig Interesse. Ligesom det var „New York Herald“ Guld, der — efter Engelskmændenes frugtesløse Forsøg paa at sætte sig i Forbindelse med den forsvundne Livingstone — sendte en af sine Korrespondenter *Henry M. Stanley* til Afrika „for at finde Livingstone“ og fandt ham, saaledes er det ogsaa nu Pressen, „New York Herald“ og det engelske Blad „Daily Telegraph“, der med stor Bekostning have sendt Stanley af Sted i Spidsen for den meget omtalte anglo-amerikanske Expedition, som endnu ikke er tilendebragt, og om hvilken der ikke foreligger nogen samlet Beretning, men kun Breve, der have naaet den civiliserede Verden dels ad Nilvejen, dels over Sansibar.

Øen Sansibar, der under 6° s. Br. ligger nogle faa Mile fra Fastlandet, eller, om man vil, Byen Bagamojo paa dette, er bleven brugt som Udgangspunkt for flere Expeditioner som en naturlig Følge af, at der paa Sansibar drives nogen Handel med det indre Afrika. Øen Sansibar og en Del af Fastlandskysten af samme Navn styres desuden af en efter Forholdene ret oplyst, muhamedansk Sultan, hvis Herredømme, i det mindste af Navn, ogsaa breder sig over Landstrækninger, der ligge temmelig langt fra Kysten, og denne Omstændighed have Engelskmændene, der øve en ikke ringe Indflydelse hos Sultanen, benyttet i de rejsendes Interesse. Vejrlaget paa Kysten er meget usundt for Evropæerne, men naar man igjennem flere terrasseformede Landskaber har naaet op paa den afrikanske Højslette, ere Naturforholdene saadanne, at Landet paa flere Steder kan koloniseres af Folk fra de tempererede Himmelstrøg, naturligvis under stadig Iagttagelse af Forsigtighedsregler, især i Regntiden. I et Land af den umaadelige Udstrækning som det indre Afrika ere Naturforholdene selvfølgelig højst forskellige; her er Bjærglande og Sletter, velvandede, skovrige Egne og Egne med Steppekarakter, men alle Beretninger samstemme i at betegne Mellemafrika som et Land, der ved sin Frugtbarhed og sin Rigdom paa Metaller og Mineralier ejer alle Hovedbetingelser for en Gang i Tiden at spille en betydelig Rolle i Verdenshandelen. Landet er paa mange Steder tæt befolket, og „hvor Slavehandlerne ikke drive deres Uvæsen“, siger Livingstone, „leve de indfødte i Fred og dyrke Jorden“. Slavehandlerne ere som oftest Arabere og Folk fra de portugisiske Besiddelser, der yppe Kiv mellem Stammerne; og hvor Slavehandleren viser sig, dér hersker en vedvarende Krig. Med sin væbnede Negereskorte brænder han enten Byerne af om Natten, eller han kaster sig ved højlys Dag over de intet anende Indbyggere, der efter en Jagt som paa vilde Dyr blive dræbte eller slæbte bort som Slaver. Slavehandelen er Afrikas Landeplage, og næsten intet

lægger i højere Grad de rejsende Hindringer i Vejen end Slavejægerens Voldsgjæringer; thi foruden at der udbræder Krig overalt, hvor disse vise sig, bære de helt naturlig Hovedskylden for, at de indfødte tit se paa den fremmede med Skræk og Afsky. I det indre koster et Menneske i Almindelighed kun det samme som en Elefant-tand, der ofte kan kjøbes for en ren Bagatel, saa som nogle Alen Bomuldstøj eller et Par Synaale. Skjønt der, som vi senere skulle se, i det indre Afrika findes Negerkonger, der efter afrikansk Maalestok ere i Besiddelse af en vis Kultur, og som herske over større Landskaber, er Landet dog paa de fleste Steder paa en vidunderlig Maade stykket ud i Miniaturriger. Hver Landsby har gjerne sin Konge, der holder sig for berettiget til i „sit Land“ at afkræve den rejsende en Tribut, der i Almindelighed betales med Tøjer og Perler. Man vil saaledes se, at det kan blive kostbart nok at rejse i Afrika, selv om det lykkes at bringe Negerkongerne til at slaa af paa deres ofte ublu Fordringer; det gaar i Almindelighed ikke an for den rejsende at tiltvinge sig fri Gjennemgang, om han end har Magt dertil, thi Blodsudgydelse vil let blive Følgen af en saadan Fremgangsmaade, og han vil da i de indfødtes Øjne komme til at staa i samme Lys som Slavejægerne og snarere vanskeliggjøre end lette Arbejdet for senere rejsende. Taalmodighed og en høj Grad af Ro og Ligevegt i Sindet ere derfor ligesaa vigtige Egenskaber for den rejsende som Ihærdighed og et stærkt Helbred; et Øjebliks Ilterhed kan let sætte en Expeditionens Skæbne paa Spil. Indbyggerne i disse Smaariger leve ofte saa afsondrede, at det ikke er ualmindeligt at træffe Negerkonger, som aldrig i deres Liv have været mere end nogle faa Mile borte fra deres Landsby. Den Underretning, som den rejsende saaledes paa selve Stedet kan faa med Hensyn til de geografiske Forhold f. Ex. angaaende en Flods Løb, er ofte fortvivlende ringe, og mangen en møjsommelig Rejse er bleven frugtesløs som Følge af den fuldstændige Mangel paa Kjendskab, som selv ret forstandige Negerkonger have lagt for Dagen om den nærmeste Omegn. For Negeren er desuden Vand kun Vand. Livingstone kunde saaledes ikke gjøre det forstaaeligt for en ellers særdeles fornuftig og mægtig Konge, der viste ham stor Velvillie, at han vandrede om i Afrika fornemmelig af Interesse for Floder og Søer, og han fik følgende Svar paa en Begjæring om Eskorte til Bangveolo Søen: „Vandet er ens alle Vegne, Du har set Moero's og Luapula's Vand; der er selv samme Slags Vand i Bangveolo; men siden din store Høvding har befaleet Dig at se alt med dine egne Øjne, saa rejs af Sted, saa snart jeg har skaffet Dig gode Vejvisere og samlet Fødemidler nok til Rejsen“.

En meget stor Vanskelighed, som den rejsende har at overvinde, er den fuldstændige Mangel paa Transportdyr. Der er netop ifjor af det londonske Missions-selskab, som har i Sinds at oprette en Missionsanstalt ved Tanganjika Søens Bredder, blevet foretaget et Forsøg paa at indføre den sydafrikanske Bøffelkarre paa Sansibar Kysten, og dette Forsøg blev kronet med Held under en Rejse, som en Missionær foretog seks og tyve Dagsrejser ind i Landet, udelukkende for at se, om Bøf-lerne kunde modstaa Tsetsefluens. Betydningen af dette heldige Udfald vil enhver fatte, der har fulgt de utallige Vanskeligheder, som de rejsende have haft at kæmpe imod i Egne, hvor hverken Elefanter, Kameler eller Bøfler hidtil ere blevne brugte som Transportmiddel, men udelukkende Mennesker. En enkelt Gang er der blevet gjort mislykkede Forsøg med Heste og Æsler. Baade Stanley og Cameron have maattet rejse med en lille Hær af Dragere; ethvert Levnetsmiddel paa de aarlange Rejser er blevet ført afsted paa Menneskeryg eller rettere paa Menneskehoved; ofte ere Dragernes flokkevis løbne deres Vej; den ustyrlige, dovne Hob har været kostbar at underholde, vanskelig, ja næsten umulig at holde sammen, og i det hele have Dragernes voldt de rejsende Besværligheder, som mangan Gang have truet en Expedition med Undergang.

I Oktober Maaned 1874 forlod Stanley Sansibar i Spidsen for fire hvide Mænd og tre hundrede frivogne Slaver, der dels gjorde Tjeneste som Soldater, dels som Dragere. Rejsen gjaldt de „gaadefulde“ store Søers Lande. Allerede et kort Stykke fra Kysten lagde Stanley Vejen gennem Egne, der ikke tidligere vare blevne berøjstede af civiliserede Folk. Snart skulde hans Expedition i rigt Maal underkastes de for en Afrikarejse uundgaaelige Besværligheder. Hunger, Sygdom, Krig og Rømning gjorde lyst i Dragernes Række, men Stanleys ubetvingelige Energi, en Energi, der rigtignok undertiden driver ham til at optræde paa en Maade, som ikke vil gjøre det let at rejse i hans Fodspor, lader til at skulle overvinde enhver Hindring, og den Hurtighed, hvormed han rejser, vækker alle tidligere Afrikarejsendes Beundring. I mindre end tre Maaneder mistede han en hvid Mand og et hundrede og tyve Negere, „et Tab, der“, som han skriver, „selv for et Regiment vilde kaldes betydeligt; for mig er imidlertid enhver Mand, som jeg mister, et næsten uopretteligt Tab, thi jeg har ingen Rekrutter paa rede Haand, og mit Arbejde, der skal vare i flere Aar, er netop begyndt! Hver Morgen maa jeg sige til mig selv: din sidste Dag oprinder maaske idag!“ Mod den vilde Vatura Stamme holdt han et tre Dages Slag, og skjønt han i alt mistede over Halvdelen af sine Folk, naade

han i den utrolig korte Tid af et hundrede og tre Dage Ukereve's Bredder efter at have tilbagelagt en Strækning, som i lige Linje fra Sansibar Kysten er omtrent et hundrede og tyve Mile. Araberne, der rejse i Landet, vilde have brugt mellem ni Maaneder og et Aar til den samme Rejse.

Med inderlig Glæde saa Stanley den store Sø ligge for sine Fødder, og han kunde med Rette prise sig lykkelig over at have været heldig nok til velbeholden at have ført en Baad, „Lady Alice“, ind i Afrika. „Jeg føler“, skriver han, „at al Verdens Rigdomme ikke kunne bevæge mig til at vende mit Arbejde Ryggen, naar jeg tænker, at jeg skal have Æren af at være den første hvide Mand, der besejler Søen“. Stanley havde naaet Søens sydøstlige Del, ikke ret langt Øst for det Punkt, hvor den engelske rejsende Kapitajn *Speke* saa Søen for første Gang i Aaret 1858, og han slog Lejr ved Kagehji, hvilket Sted han brugte som Udgangspunkt for Omsejlingen af Søen. Her traf han sammen med den berygtede Slavehandler Sungorro, en Skurk af første Klasse, der netop var i Færd med at bygge et stort Fartøj, med hvilket han vilde hærje Søens Bredder. Med dyb Beklagelse omtaler Stanley, at han ikke af en eller anden Regering havde Bemyndigelse til at lade Sungorro hænge; thi, „naar Sungorro hejser sit blodplettede Flag“, skriver Stanley, „vil Slavehandelen paa Søen antage en endnu rædselsfuldere Karakter end nogen Sinds tidligere, og Karavanvejen til Tabora i Unjanjembe*) vil blive Hovedlandevejen til Helvede“.

Med elleve af sine egne Folk og en indfødt Vejviser indskibede Stanley sig i den lille „Lady Alice“ og stod Øst paa. Snart var han paa det Punkt, hvor den af ham opdagede Flod Schimijn, som han flere Gange havde passeret paa Rejsen til Søen, under 2° s. Br. falder ud i Ukereve. Schimijn maa uden Tvivl betragtes som Nilens sydligste, om ikke derfor største Kildeflod. Under Omsejlingen af Søen opdagede Stanley end videre, at flere mindre Floder falde ud i den, og disse maa saaledes ogsaa betragtes som Nilens Kildefloder. Schimijn opgives af Stanley at være omtrent halvfemsindstyve Mile lang; ved Munden er den en Fjerdingvej bred, men snævrer et kort Stykke herfra ind til en Bredde af sexhundrede Alen. Søens Kyster have en meget forskjellig Karakter, i det den paa sine Steder taber sig i Sumpe, medens stolte Klipper paa andre Steder falde brat af mod den. Stanley opdagede, at Ukereve

*) Tabora er en arabisk Koloni, der ligger paa Vejen fra Sansibar til Ujiji ved Tanganjika Søen.

omfatter en Mængde Øer, der som oftest ligge tæt ved Kysten; den største af disse Øer, Sesse, er omtrent ni Mile lang og sex Mile bred; flere af dem ere ubeboede. Sjøens Form er meget regelret, i det den har samme Udstrækning i nordlig og sydlig som i østlig og vestlig Retning; dens Omkreds opgives at være omtrent to hundrede og tyve Mile. Ukereve ligger næsten 3700 Fod over Havet. Stanley antager, at der Øst for den ligger flere store Søer.

Under Sejladsen, der i det hele taget varede otte og halvtredsindstyve Dage, havde Stanley flere Æventyr med de indfødte, som paa flere Steder viste sig fjendske imod ham. En Gang maatte der saaledes nogle Revolver-skud til for at afholde dem fra at bombardere den spinkle „Lady Alice“ med store Sten, og ved en anden Lejlighed saa Stanley sig nødsaget til under et lille Søslag mod flere Kanoer at gjøre Brug af en Elefantriffel, hvorved et Par Kanoer blev skudte i Sænk. Under Vejs besøgte han det Punkt, hvor den hvide Nil mod Nord flyder ud af Søen, og noget vestligere tog han en Vejviser, der skulde føre ham til den mægtige Kong Mtésa af Uganda. Dennes Hovedstad Ulagalla ligger under $1/4^{\circ}$ n. Br. og $32\frac{3}{4}^{\circ}$ ø. Lgd., og herfra hersker han over en Del af de Lande, der ligge mellem Ukereve og den vestligere liggende store Sø, Mvutan. Uganda beskrives af den rejsende som et Paradis, hvor Jordbunden til Overflod frembringer alle de tropiske Egenes herligste Produkter. Uoverskuelige Skove af Bananplanter, hvis Frugter udgjøre Indbyggernes Hovednæringsmiddel, pryde det smukke, bølgeformede Land, hvor talrige, venlige Landsbyer titte frem mellem Bananplanterne. Mtésas Lande ligge mellem 1° n. Br.— $3\frac{1}{2}^{\circ}$ s. Br. og 31° — 34° ø. Lgd. Hovedstaden er bygget ikke ret langt fra Kysten ved den inderste Del af Murchison Bugten. Ved Stanleys Komme til Landet opholdt Kongen sig i en stor Jagtlejr, Usagara, ved Indløbet til Bugten og sendte strax, da han hørte Tale om den hvide rejsende, en Flaade af Kanoer af Sted for at modtage denne. Den 4de April 1875 om Formiddagen landede Stanley i Uganda under Geværsalut, og en højtstaaende Embedsmand overbragte ham strax en kongelig Gave, bestaaende af sexten Geder, ti Oxer, en Masse Fjerkrø og Frugter, samt meldte, at Kongen vilde modtage ham samme Dags Eftermiddag. Igennem en firesindstyve Alen bred og femten hundrede Alen lang Allé, hvor tre tusende af Kongens Undersaatter paraderede, førtes Stanley til dennes Bolig. Da han nærmede sig Mtésa, blev der affyret Bøsseskud og musiceret med Piber og Trommer; Kongen rejste sig, rakte tavs Nordamerikaneren Haanden og blev staaende saaledes, medens Musikken gjorde en øredøvende Støj, hvorpaa Stanley blev

anmodet om at tage Plads ved Siden af Kongen, der satte sig i en Tronstol af indenlandsk Arbejde. Skjold- og Vaabendragere og nogle Hofmænd stode opstillede bag Tronstolen. Stanley fik nu at vide, at Kongen i et Par Ugers Tid havde været i Usagara med et stort Følge for at holde Fuglejagt, og at han om nogle faa Dage vilde vende tilbage til Hovedstaden. Opholdet i Jagtlejren forherligedes ved flere Fester til Stanleys Ære. Den første Dag blev der saaledes holdt Sømansøvrer med firesindstyve Kanoer, af hvilke hver enkelt var bemanded med tredive til fyrgetyve Mand: der blev leveret Søslag, holdt Kaproning o. s. v.; den anden Dag førte Kongen i egen høje Person hele sin Flaade paa et stort Jagttog; den tredje Dag holdt de indfødte Skiveskydning, og den fjerde Dag drog hele Jagthæren tilbage til Hovedstaden. Kongens tre hundrede Koner bidroge ikke lidet til at forherlige Festerne.

Selve Hovedstaden ligger paa et højt Punkt i en smuk, velopdyrket og tæt befolket Egn. Kongeboligen, der dominerer Byen, er en høj og rummelig Bygning, opført af Rør; Taget, der indvendig er beklædt med vævede Tøjer, støttes af høje Træstammer. Uden om Slottet er der bygget fem ringformede Rækker Palisader, og uden for den yderste af disse er der anlagt en 100—200 Fod bred Vej, hvorfra sex til syv imponerende Alleer føre ud igjennem Byen.

Næppe var Kongen kommen til sin Hovedstad, før end det rygtedes, at nok en hvid Mand nærmede sig. Stanley var den fjerde hvide Mand, som Mtésa havde set. I Aaret 1861 havde nemlig de engelske Kaptajner *Speke* og *Grant* og 1874 den i ægyptisk Tjeneste staaende, til Oberst Gordons Expedition hørende Nordamerikaner, Oberst *Long*, gjæstet ham. Det var ikke første Gang, at Stanley i Hjertet af Afrika havde truffet paa en hvid Mand, og om end Mødet med den ægyptiske Officer, Franskmanden *Linant de Bellefonds* — thi ham var det, som kom — ikke var saa interessant for Stanley som det vidunderlige Møde med Livingstone i Ujiji i November 1871, saa var det dog et mærkværdigt Træf af Skæbnen, at han her, ved Ukereves Bredder, skulde finde en paa-lidelig Mand, med hvem han kunde sende Breve til Europa. Desværre skulde Linant de Bellefonds nogen Tid efter sin Afrejse fra Ulagalla lade sit Liv i en Kamp mod den vilde Bari Stamme, ikke ret langt fra Oberst Gordons Lejrplads, men Stanleys Breve blev reddede.

Vi have dvælet længere ved Stanleys Besøg i Uganda, fordi Mtésa lader til at være en af de mærkeligste Fremtoninger blandt Negerkongerne i Mellemafrika, og det er ikke umuligt, at han er kaldet til at række Civilisationen en hjælpsom Haand. Mtésa, der taler og

læser arabisk, skildres som en smuk Mand paa omtrent fem og tredive Aar med et intelligent, behageligt Ansigt; hans Øjne ere store, Tænderne hvide som Perler og Næsen og Munden af en regelrette Form end hos de fleste Negere; hans Optræden er kongelig, og i det hele taget minder han noget om Sultanen af Sansibar, der for kort Tid siden gjæstede Evropa. For nogle Aar siden blev han Muhamedaner, hans Hofmænd fulgte snart efter, og der blev bygget en Moské. Imidlertid lader Kongens Sind til at være letbevægeligt i Trossager, thi Stanley smigrer sig med at have rokket hans Tro paa Muhamedanismen i den Grad, at han nu holder Søndagen hellig. Stanley har lært ham de ti Mosebud og Fadervor, samt indpræntet ham den gyldne Leveregel: „Du skal elske din Næste som Dig selv“. I det hele taget gjorde Stanley et stærkt Indtryk paa den mægtige Negerkonge og skriver i et af sine Breve: „Jeg vilde kun ønske, at en praktisk Missionær vilde begive sig til Uganda; thi hvilken vid Mark vilde der ikke her være for hans Virkelyst, og hvilken rig Høst vilde ikke blive Lønningen for hans Arbejde? Mtésa vil øjeblikkelig give ham alt, hvad han kan ønske sig: Huse, Kvæg, Elfenben og herligt Jordegods. Det er imidlertid ikke en slet og ret Prædikant, som der her er Brug for; thi om saa alle Biskopperne i England og hele den akademiske Ungdom i Oxford og Cambridge sloge sig sammen for at holde Taler, saa vilde de dog intet udrette hos det begavede Uganda Folk. Hvad der savnes her, er den praktiske kristne Lærer, der baade kan lære Folk, hvorledes man bliver Kristen, og hvorledes man helbreder Sygdomme, bygger Huse og dyrker Jorden, og en saadan Mand vilde blive Afrikas Frelser. Han maa ikke være knyttet til nogen bestemt Sekt eller Kirke, men bekjende Gud, hans énbaarne Søn og Moralens Love; han maa leve som en ægte Kristen, beaandet af liberale Grundsætninger og af Kjærlighed til hele Menneskeheden“.

Man maa imidlertid vel vogte sig for at gjøre sig et for overdrevent Begreb om Mtésa's Kulturtrin; thi den nysnævnte Oberst Long, den første hvide Mand, som det lykkedes Nord fra at naa Ulagalla, siger, at der til Ære for ham under den første Avdiens, som Mtésa gav ham, blev slagtet tredive Mennesker. Senere Besøg hædredes med Slagtningen af otte til ti Mennesker, og da Obersten havde faaet Tilladelse til at besøge Ukerere, sagde Kongen til ham: „Det er nødvendigt, at jeg lader syv Mennesker dræbe, om din Fart skal blive heldig, men det skærer mig i Maven at dræbe dem“. Negerens Hjerte ligger nemlig ofte i hans Mave. Daglige Menneskeofringer finde ikke mere Sted, og Oberst Long,

som i Aaret 1874 opholdt sig i over fire Uger i Uganda, er enig med Stanley i hans Opfattelse af den Betydning, som Mtésa kan faa for Civilisationen.

Den 17de April forlod Stanley Uganda og kom efter forskellige Æventyr og Kampe med de indfødte paa Kysterne og paa de i Søen liggende Øer tilbage til Lejren ved Kagehji, efter at have sejlet to hundrede og halvtredsindstyve Mile i den lille „Lady Alice“. For at straffe de indfødte paa Bumbire Øen, hvis Holdning ved en tidligere Lejlighed nær havde kostet Stanley Livet, angreb han, understøttet af andre indfødte, den nævnte Ø og gjorde der et uden Tvivl unødvendigt Blodbad paa Indbyggerne, en Handlemaade, der er bleven overmaade stærkt dadlet i England. Efter denne Daad rejste han til Uganda, hvor hans Ven Mtésa lod sig bevæge til at give ham to tusende Spyddragere med paa en Expedition til Mvutansøen. I Spidsen for denne Styrke drog han igjennem det fjendtligsindede Unjoro, hvis Hovedstad Masindi i sin Tid afbrændtes af Baker Pascha, inden han foretog sit meget omtalte Tilbagetog. I Begyndelsen af Januar 1876 var Stanley ved Mvutans Bredder i Unjampaka; men Føreren for Spyddragerne vilde ikke lade sig overtale til at anlægge en befæstet Lejr tæt ved Søen, hvorfor Stanley maatte opgive sit Forsæt at omsejle denne med „Lady Alice“. Overalt flygtede Indbyggerne for ham og lod deres Forraad i Stikken, hvilke Stanleys Trop bemægtigede sig. Landet mellem de to store Søer er til Dels bjærgrigt og gjenemskaaret af Smaafloeder, af hvilke de fleste falde i Ukerere, og Stanleys Vej førte temmelig tæt forbi det imponerende 13—15000 Fod høje Bjærg Gambaragara, hvis Top jævnlig er dækket med Sne, og som han antager for at være en udbrændt Vulkan. Paa dette Bjærg lever en Stamme med lys Hudfarve, og Stanley saa et Dusin Stykker af disse Folk, hvilke han beskriver som smukke, med regelrette Træk, tynde Læber og en velformet, om end ned ad til noget tyk Næse. Naar disse Bjærgboere blive angrebne, trække de sig tilbage højt op paa Bjærgtet, hvor ingen tør følge dem paa Grund af den der herskende Kulde. Paa Toppen af Bjærgtet skal der findes en krystalklar Sø, fra hvis Midte et søjledannet Klippestykke rager lige op i Vejret.

Efter dette frugtesløse Forsøg paa at omsejle Mvutan drog Stanley tilbage til Uganda og fortsatte herfra Rejsen Syd paa til Karagve, hvor Kong Rumanika, Spekes og Grants Ven, hersker. Han blev her godt modtagen og foretog i Løbet af Foraaret vigtige Undersøgelser af Kagera Floden (Spekes Kitangule), hvilke Undersøgelser have saa meget større Interesse, som Stanley i Kagera tror at have fundet et betydeligere Tilløb til Ukerere

end den af ham opdagede Nilkilde Schimijn. Flere Steder fandt han Floden indtil 120 Fod dyb og indtil 300 Fod bred; under sit Løb flyder Kagera igjennem nogle større Søer; af disse skal Akanjari efter de indfødtes Udsagn have en betydelig Udstrækning, men Stanley naaede denne Gang ikke selv at se den. Vi sige denne Gang, thi han er maaske nu i Færd med at bringe Klarhed i Kageras Løb, og denne Flod er muligvis Nilens betydeligste Kildeflod, hvorfor ogsaa Stanley har opkaldt den efter Prindsessen af Wales, „Alexandra Nilen“, ligesom han har givet Akanjari Navn af „Alexandra Søen“.

De sidste Efterretninger fra Stanley ere daterede Ujiji ved Tanganjika Søen i Avgust Maaned, og man ser af disse, at tidligere afsendte Breve enten maa være gaaede tabt eller ikke have naaet Evropa, saa der er et Hul i hans Rejse, som Fremtiden maa udfylde. Brevene fra Ujiji omfatte den nævnte Undersøgelse af Egnene om Kagera og en fuldstændig Omsejling af Tanganjika. Sammen med Livingstone havde Stanley i Slutningen af 1871 omsejlet Tanganjikas nordligste Del, ligesom Cameroun, hvilket vi senere skulle se, havde omsejlet den større, sydligere Del af Søen; men nu foretog Stanley i Juni og Juli Maaned en fuldstændig Omsejling af den. Han opdagede paa denne Sejlads blandt andet, at den store, hidtil saakaldte Ø, Mbvare eller Mosima, i Søens nordlige Del ikke er en Ø, men en Halvø, som ved en halvanden dansk Mil bred Tange er forbunden med Fastlandet; men hvad der har vakt mest Opsigt, er den Omstændighed, at han har undersøgt Lukuga Floden, der af Cameron betegnes som Tanganjikas Afløb, og derefter paastaar, at det ikke forholder sig rigtigt med dette Afløb. Naar vi senere lade Cameroun beholde Æren for at have opdaget Søens Afløb, da kan dette kun være med et vist Forbehold; men vi tage saa meget mindre i Betænkning at afvente nærmere Oplysning og foreløbig lade de to store rejsendes Udsagn, hvert for sig, staa ved sit Værd, som en saa stor Auctoritet som Dr. *Behm*, i sin „geographischer Monatsbericht Nr. 4, Ende März“, skriver: „Der er nu stor Trang til en tredje rejsende, som paa selve Stedet kan foretage grundige Undersøgelser, og som saa maaske kommer til helt andre Slutninger. Som Sagen nu staa, er den aaben for de forskjelligste Gissninger, og det er en stor Lykke, at Stanley dog i det mindste bestemt udtaler, at Mvutan ikke staa i Forbindelse med Tanganjika“. Det er umuligt at sige, hvor Stanley er for Øjeblikket; thi efter hans sidste Breve havde han endnu ikke truffet endelig Bestemmelse, om han skulde lede efter Kageras, altsaa Nilens, Kilder, eller om han skulde ofre Kongos mægtige Flodsystem sine Kræfter. Hvad Livingstones „Opdager“

endnu kan udrette paa sin Rejse, det maa Fremtiden vise, men Opdagelsen af Schimijn og Omsejlingen af Ukereve have allerede givet ham et udsødeligt Navn.

Som vi have set, optager den højtliggende, store Indsø, Ukereve, saa vel Syd som Vest fra flere Floder. Vest fra er den af Speke og Grant opdagede og af Stanley undersøgte Kagera, og Syd fra er den af Stanley opdagede Schimijn den betydeligste. Ved Ripon Vandfaldene i Uganda har den dybe, store Sø sit eneste Afløb, og fra disse Vandfald flyder Nilen i nordnordvestlig Retning ind i den mindre Kapekki Sø, der ligger under $1\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br., og som opdagedes af den tidligere omtalte Oberst Long paa hans æventyrlige Rejse i Aaret 1874. Efter flere Krumninger falder Nilen ved Magungo i Mvutans nordøstlige Hjørne. Mellem Kapekki Søen og Magungo findes Karuma Vandfaldene, og fra disse til Urondogani, der ligger omtrent syv Mile Syd for Kapekki Søen*), er Floden efter Longs Udsagn sejlbare endog for Kæmpeskibet „Great-Eastern“. Fra Karuma, der ligger femten Mile fra Mvutan, indtil Nilen falder i denne Sø ved Militærstationen Magungo, er den ikke sejlbare paa Grund af Klipper og mægtige Vandfald, blandt hvilke det over hundrede Fod høje Murchison Vandfald, der ligger kun nogle faa Mile fra Mvutan, efter Bakers Beskrivelse skal være gribende skjønt og storartet. Mvutan synes ikke i samme Grad som Ukereve at være en Kildesø til Nilen; men det er snarere den sidste Søes Vande, der fylder den store Sænkning i Terrænet, hvori Mvutan ligger omtrent 2600 Fod over Havfladen. Om Nilens Løb, efter at den har forladt denne sidste Sø, har der indtil ifjor været megen Uvished; men Italieneren *Gessi*, som hører til Oberst Gordons Stab, har med et Par Redningsbaade af Staal sejlet op ad Floden fra Stationen Duffi, der ligger under $3\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br. ved Nilen Syd for Makedofaldene, som ere den væsentligste Hindring for Samfærdselen ad Nilvejen mellem Byen Kartum**) og Mvutan, og Nilen kan saaledes nu følges paa Kaartet fra de store ækvatoriale Søer til Middelhavet. I Juli Maaned ifjor sejlede for første Gang en lille Damper ad Nilen fra Duffi til Magungo. Derimod førte Baker i sin Tid Redningsbaadene og Damperen, indpakkede i Kasser, til Ismaïlia og lod dem senere sætte sammen

*) Italieneren *Carlo Piaggia*, der tidligere har gjort Rejser i Afrika, har ved Oberst Gordons Hjælp undersøgt Kapekki Søen og paastaar, at denne har et andet Udløb. Man har villet sætte dette Udløb i Forbindelse med Asua- eller Sobatfloden, Bifloder til Nilen, men Piaggias Beretning trænger til nærmere Stadfæstelse.

**) Kartum ligger omtrent under 15° n. Br.

af Haandværkere fra Kartum, under Ledelse af Evropæere. Nilen er paa det nævnte Stykke dyb og bred; Gessi beretter, at Floden efter at være traadt ud af Mvutan sender en Sidearm mod Nordvest, men denne Arm er endnu ikke bleven undersøgt.

Mvutan blev i Aaret 1864 opdaget af Baker paa hans første store Rejse i Afrika. Senere lykkedes det ham ikke at naa Søen, da han som Pascha stod i Spidsen for den bekendte ægyptiske Expedition. Søen er imidlertid nu bleven omsejlet af Gessi, der siger, at den er omtrent tredive Mile lang og tolv Mile bred, og at ingen Flod, der ikke udtørres i den tørre Aarstid, falder i den. Søsens sydlige Kyster skulle være meget sumpede, og da man tillige véd, at Tanganjika Søen og Mvutan omtrent have samme Højde over Havfladen, har dette tidligere fremkaldt Formodning om, at der er en Forbindelse mellem de to nævnte Søer gennem en Række Sump eller Søer. Stanley har nu godtgjort, at Søen er større, end Gessi antager; men hvor langt Syd paa den strækker sig, derom vides endnu intet med Vished. At der ingen Forbindelse er mellem de to Søer, har, som vi have set, Stanley ligeledes godtgjort.

Som vi have haft Lejlighed til at nævne, har Oberst Gordons Expedition arbejdet sig frem i Retning af Ukereve ved stadig at skyde smaa Militærstationer længer og længer Syd paa. Vi have set, hvorledes to af hans Officerer, Long og Linant de Bellefonds, have gjaestet Mtésa, og Efterretninger fra ifjor meddele, at Gordon efter et af Kongen af Uganda udtalt Ønske, om at faa en Militærbesætning i sin Hovedstad Ulagalla, har ladet halvandet hundrede ægyptiske Soldater drage derhen. For Resten har Ægypten agtet Mtésa's Uafhængighed. Skjønt der vel endnu ikke, som et Medlem af det geografiske Selskab i London for kort Tid siden humoristisk bemærkede, for det første vil blive arrangeret Jagtudflugter til de store afrikanske Søer, saa vil Oprettelsen af en fortsat Række Militærstationer ind i Hjertet af Afrika i Forbindelse med den heldige Omstændighed, at der netop for Øjeblikket sidder en sort Fremskridtsmand paa Tronen i et af Mellemafrikas mægtigste Negerriger, sikkert kunne faa en ikke ringe Betydning for Civilisationens og Kristendommens Udbredelse. Det har nemlig i længere Tid været det engelsk-afrikanske Missions-selskabs Hensigt at oprette en Missionsanstalt ved de store Søer. Stanleys og Longs Beretninger om Mtésa og den taalelige Sikkerhed, som den ægyptiske Okkupation har tilvejebragt, have fremmet Udsigten til, at denne Plan nu vil blive til Virkelighed. En Missions-expedition er allerede under Vejs til de store Søers Lande, og Penge synes det ikke at ville skorte paa, i det alene

to Velyndere af Missionssagen have tegnet sig for henholdsvis fem og tre tusende Pund Sterling*). Der er end videre paatænkt afrikanske Telegrafanlæg efter en storartet Maalestok. For Øjeblikket ophører den ægyptiske Telegrafforbindelse ved Kartum, der ligger ved Nilen omtrent halvtredje hundrede Mile fra Middelhavet; fra denne By skulde Ledningen føres over Ismailia, gennem Ukereve og Tanganjika, langs Floderne Schiré og Sambese til det indiske Ocean, hvorfra en Søtraad til et eller andet Punkt i det sydlige Afrika vil kunne skaffe Forbindelse til Veje mellem Ægypten og Kapstaden; en Sidelinje skulde føres fra Ujiji til Sansibar.

Da det i Aaret 1872 var lykkedes Stanley at „finde“ Livingstone og derved gjøre Verden bekendt med denne store rejsendes gribende Skildringer af Slavehandelens Rædsler, afsendte den engelske Regering Sir *Bartle Frere* til Østkysten af Afrika for med Sultanen af Sansibar at slutte en Traktat, som skulde virke hen til Tilintetgjørelsen af Slavehandelen. Det kongelige geografiske Selskab i London gav paa samme Tid Sir *Bartle*, der var dets Præsident, det Hverv at række den under Marineløjtnant *Verney Lovett Cameron* staaende og af det nævnte Selskab udrustede Expedition en hjælpsom Haand. Dennes Opgave var at sætte sig i Forbindelse med Livingstone for at gjøre ham det muligt at fortsætte sine Rejser. I Januar Maaned 1873 kom Cameron til Sansibar, og efterhaanden stødte Expeditionens hvide Deltagere til; disse vare en engelsk Marinelæge *Dillon*, en engelsk Artilleriløjtnant *Murphy* og en sydafrikansk Plantageejer *Moffat*, en Neveu af Livingstone.

Aldrig saa snart havde Cameron taget fat paa Værket, førend han lærte, hvor vanskeligt det er at organisere Expeditioner til det indre Afrika. For at holde paa de Dragere, som det lykkedes ham efterhaanden at opdrive, slog han Lejr et kort Stykke fra Kysten; men trods alle hans Forholdsregler rømmede dog en Mængde af hans Folk, og først efter to lange Maaneders Forløb kunde han med en Del af sin Karavane begive sig under Vejs til det indre. Sygdom og Mangel paa Dragere tvang ham til at lade flere Dragter foreløbig blive tilbage. Den første Del af Rejsen gik over Unjanjembe til Ujiji ved Tanganjika Søen, og Cameron gennemgik paa dette Stykke Vej de samme store Besværligheder

*) Missionsvæsenets Foretagender have ofte beriget Geografien. Oprettelsen af en Missionsanstalt ved den Sydøst for Tanganjika liggende store Njassa Sø, som opdagedes 1859 af Livingstone, gav ifjor, da Søen blev besejlet med en lille Damper, Anledning til den vigtige Opdagelse, at Nyassa strækker sig over tyve danske Mile længer mod Nord, end Livingstone antog.

som hans Forgængere Burton, Speke, Grant og Stanley. Sygdom og Rømning udtyndede Dragernes Rækker, og allerede i Maj Maaned bukkede Moffat under for Feberen. Selv havde Cameron en Gang i Løbet af sex Uger otte Feberanfald. Negerkongerne opholdt ham ofte, naar der skulde betales Tribut, og især i Ugogo havde han megen Ulejlighed med at slippe igjennem. Den første Dag, da han opholdt sig her, vare nemlig Kongen og alle hans Embedsmænd døddrukne, og da Kongen blev ædru den næste Morgen, vilde han kun modtage Tributen gennem Førsteministeren, men denne var stadig fuld. I det hele gjælder det her kun for de indfødte om at presse saa meget som muligt ud af de rejsende, og naar disse gjøre Modstand, løbe de Fare for, at Befolkningen selv brænder Landsbyerne af, kaster Vandpytterne til og flygter til Skovs med alt spiseligt. To eller tre arabiske Karavaner, der vilde tilvinge sig fri Rejse gennem Ugogo, ere gaaede aldeles til Grunde som Følge af, at de indfødte have baaret sig saaledes ad. Et andet Sted, hvor Indbyggerne ikke tidligere havde set en hvid Mand, maatte Cameron og hans evropæiske Ledsagere finde sig i at blive opholdte, indtil Kongen havde vist dem frem for hele sit Folk, der dog heldigvis ikke var meget talrigt.

I Begyndelsen af August Maaned naaede Cameron den under 5° s. Br. og 33° ø. Lgd. liggende arabiske Koloni Tabora eller Kase i Unjanjembe, hvor baade Anfald af Feber og Blindhed samt Vanskeligheden ved at skaffe Dragere opholdt ham i længere Tid. Under Opholdet her overraskedes han i Slutningen af Oktober Maaned ved Efterretningen om Livingstones Død, og kort Tid derpaa indtraf dennes tro Tjenere med deres Herres Lig. Ved Bangveolo Søens sydvestlige Bred var Livingstone død den 1ste Maj 1873 som Følge af de store Savn og Anstrængelser, han havde været udsat for, og intet sætter ham maaske et smukkere Minde end den Hengivenhed, med hvilken hans Tjenere bragte hans Lig den lange Vej til Kysten. Skjønt Cameron, hvis Rejses Maal udelukkende var at skaffe Forbindelse til Veje med Livingstone, nu med fuld Føje kunde have vendt hjem, besluttede han dog paa eget Ansvar at føre Expeditionen videre. Den ene efter den anden af Evropæerne faldt snart fra; Dr. Dillon, som havde mistet det ene Øje, tog sig selv af Dage i et Feberanfald, og Løjtnant Murphy, som kun nødig vilde give tabt, maatte med nedbrudt Helbred vende hjem med de Folk, der fulgte Livingstones Lig til Kysten. Cameron stod saaledes ene, og først den 9de November saa han sig i Stand til at fortsætte Rejsen til Ujiji. Ligesom under Stanley's første Rejse gjorde en bortrømt Slave, Mirambo, der havde vidst at skaffe sig Indflydelse blandt Befolkningen, Vejen

usikker, og Cameron var paa Grund af Dragernes Fejghed nødsaget til at gjøre en lang Omvej Syd paa. Under Vejs blev han farlig syg; Vejviserne kunde ikke finde Vej, og efter en besværlig Rejse kom han den 21de Februar 1874 til Ujiji (Kavele), der ligger under 5° s. Br. og 30° ø. Lgd. ved Tanganjika Søens østlige Bred. Det første Syn af den herlige Sø skildrer Cameron som saa overvældende, at der gik nogen Tid hen, inden han fattede, at dens Vande og de paa den modsatte Kyst liggende Bjerge ikke vare Luft og Skyer. Rejsen havde varet næsten et Aar, og da Cameron naaede Tanganjika, havde han paa Grund af Rømning mistet fire og tredive af to og tresindstyve Dragter eller over Halvdelen af sine Subsistensmidler for en uoverskuelig Fremtid. I Ujiji fandt han, foruden et Kaart af Livingstone, nogle af hans Instrumenter, og et af disse, et Kronometer, som Livingstone i Aaret 1855 havde faaet af det geografiske Selskab i London, og som havde fulgt ham overalt paa hans Rejser, blev til stor Nytte for Cameron, der havde mistet sit eget. Det gode, gamle Uhr, som Livingstone saa ofte har omtalt, kunde rigtignok kun gaa i tre Timer.

Den omtrent 2600 Fod over Havfladen liggende, paa sine Steder over tre hundrede Favne dybe Tanganjika Sø, der er omtrent halvfemsindstyve Mile lang og fra nogle faa til syv Mile bred, blev i Aaret 1858 opdaget af den velkendte Afrikarejsende *Burton*, der sammen med *Speke* rejste omkring en Del af Søen. Livingstone, som fortsatte de nævnte Mænds Opdagelser, var med flere af den Mening, at Søen paa Grund af en nordlig Strømning, han fandt i denne — en Strømning, der, som det senere har vist sig, foraarsages af de fremherskende Vinde, — maatte staa i Forbindelse med de store ækvatoriale Nil-søer og som Følge deraf have et Afløb Nord efter. I Forening med Stanley omsejlede Livingstone den nordlige Del af Søen og fandt, at den i Stedet for at have et Afløb i sin nordlige Del optager Rusisi Floden. At Tanganjika imidlertid maatte have et Afløb, derom vare alle enige, og Cameron kræver Æren for at have opdaget dette Afløb, ligesom han nøje har bestemt Søens Beliggenhed.

I to Maaneder — fra den 13de Marts til den 9de Maj — omsejlede han med to Kanoer Søens sydlige Del med en Besætning Negre, der kun højst nødig tillode ham at vige bort fra Kysten, naar blot en lille Bugt skulde passeres. Under Vejs døjede han meget af Feber, men fandt et rigt Vederlag for sine Anstrængelser i Egens sjældne Skjønhed, og herom skriver han i sin Dagbog: „Pulonga Øens Kyster bestaa af vældige Klippeblokke i de mest maleriske Formationer. Enhver Kløft,

enhver Klipperevne er bevoxet med de herligste Træer, fra hvilke halvhundrede Fod lange Slyngeplanter hænge ud over Søen. Her er saa vidunderlig skjønt, at man ligesom venter, at Klipperne skulle aabne sig for Feer eller andre Væsener fra Aande verdenen. Naturens højtidelige Stilhed afbrydes kun af og til af en Abefamilje, der gynger sig i Løvet og forbavset ser paa Kanoerne. Den store Søes vuggende Flade ligger badet i den tropiske Sols Straaler, kun hist og her overskygget af de forbi-farende Skyer“.

Under denne halvandet hundrede Mile lange Sejlads opdagede — jævnsfyr vor tidligere Udtalelse desangaaende — Cameron paa Søens vestlige Bred under 6° s. Br. den 3die Maj Tanganjika's Afløb, Lukuga Floden, og sejlede halvanden Mil op ad den, men standsedes da af den i flere afrikanske Floder ikke ualmindelige yppige Plantevæxt. Floden var her for Resten fra tre til fem Favne dyb, tre Fjerdingsvej bred og løb ud af Søen med halvanden Mils Fart i fire Timer. Om Plantevæxten og de flydende Øer giver Cameron en Del Oplysninger. „Tingytingy“ er Navnet paa de vegetabiliske Masser, der i Flodmundingerne hindre Kanoer i at trænge igjennem, men som dog ikke kunne bære et Menneske, medens de kaldes „Sindy“, naar de ere kraftige nok til at kunne passeres af Mennesker. De flydende Øer paa Tanganjika Søen dannes af en særegen Sivart, der i Nærheden af Vandet bliver filtret sammen med andre Planter, hvorved der efterhaanden dannes et Underlag, i hvilket de yngre Sivvæxter slaa Rødder. Vind og Strøm rive ofte store Flager løs, og paa denne Maade dannes der vegetabiliske Broer over Floderne.

Ved sin Tilbagekomst til Ujiji fandt Cameron, at den Mand, som han under sin Fraværelse havde stillet i Spidsen for Resten af sine Folk, paa den mest hensynsløse Maade havde ødslet med de Tøjer og Perler, som han med saa megen Møje havde bragt til Søen, og som skulde tjene til Betalingsmidler paa Resten af Rejsen. Det blev derfor nødvendigt at afskedige en Del Folk og fortsætte Rejsen med kun halvfjerdstyve Mand. Det havde været Camerons Hensigt at bane sig Vej op ad den af ham opdagede Lukuga Flod, hvor han havde truffet en meget venskabeligsindet Høvding, der havde lovet ham Hjælp; men ingen af hans Folk vilde følge ham i dette besværlige Foretagende, medmindre han kunde skaffe en Vejviser, og til at tjene som saadan var det ham umuligt at overtale nogen af de i Ujiji boende Arabere.

I Slutningen af Maj Maaned satte han over Søen og naaede dennes vestlige Bred ved Kasenge i Uguha, hvorfra Rejsen gik videre til Byen Nyangvé gjennem de

af Bamarré Bjærgene adskilte og i mange Smaariger delte større Landskaber, Uguha og Manjuéma, omtrent samme Vej, som Livingstone havde rejst. Indbyggerne i det første af disse Lande ere bekendte af den smagfulde Maade, hvorpaa de sætte Haaret, og af den omhyggelige Maade, hvorpaa Kvinderne tatovere Maven. De indfødte i Manjuéma ere smukke Folk og dygtige Smede, men kjende imidlertid ikke en Gang Brugen af Bue og Pile og ere kun væbnede med Skjolde og lange Spyd. Haaret kline de med Ler op i fantastiske Forhøjninger og rage Hovedbunden mellem disse. I Kløfterne i Bamarré Bjærgene saa Cameron Træer, der vare indtil tre hundrede Fod høje, og under sin Vandring gjennem Manjuéma lærte han at kjende det tolv Fod høje Græs, igjennem hvilket kun Elefanten med Lethed baner sig Vej, medens det næsten er umuligt for Mennesker at komme igjennem uden at stikke Ild paa det. I Regntiden maa den rejsende følge Elefantvejene; de en halv Tomme tykke Straa kradse da højst ubehagelig paa den Side af Ansigtet, hvor Bøssen holdes, og den anden Haand bliver revet til Blods af at holde de ligesom med Vand ladede, skarpe Græsstraa borte fra Ansigtet paa den modsatte Side. I de tætte Skove, hvor Solen, selv om den staar i Zenith, kun sender en sparsom Straale gjennem Løvet, bliver i Regntiden Vandet staaende i Elefantsporene; det nedfaldne Løv raadner paa Jorden; hele Landet er et Morads; Vandet er næsten udrikkeligt; Bække og Vandpytter faa samme Farve som stærk The; man er næsten altid vaad; kort sagt: den rejsende danser ikke paa Roser, om han bliver nødsaget til at rejse i Regntiden.

Under Vejs voldte nogle arabiske Slavejægere, i hvis Selskab Cameron rejste et kort Stykke, og som selvfølgelig kom i Klammeri med de indfødte, ham Ubegageligheder; men ved at iagttage den strengeste Upartiskhed over for de stridende Parter lykkedes det ham hos de indfødte at frigjøre sig for Mistanken om at være Slavehandler. I Avgust Maaned naaede han Byen Nyangvé, der ligger ved Lualaba Floden under 26 $\frac{1}{2}$ ° s. L. og 4 $\frac{1}{4}$ ° s. Br. Nyangvé, hvor Araberne have en Koloni, er det yderste eller rettere det indreste Punkt, hvortil det lykkedes Livingstone at trænge frem paa denne Kant af Landet. Floden, i hvilken det vrimler af Krokodiller og Flodheste, er her omtrent en halv Fjerdingsvej bred, ja paa sine Steder endog bredere, og selv i den tørre Aarstid er den en Favne dyb med Render, i hvilke der findes tre Favne Vand; Strømmen løber ved Nyangvé med en Hastighed af tre til fire Mil i fire Timer.

Under Opholdet i Nyangvé fik Cameron at vide, at Lualaba ingenlunde løber i nordlig Retning, som opgivet

af Livingstone, men tvært imod et kort Stykke Vej fra Nyangvé drejer af mod Vest og Vestsydvest. Som bekendt antog Livingstone under sine aarlange, møjsommelige Vandringer mellem de store Søer Sydvest og Vest for Tanganjika, at det Næt af større og mindre Floder og Søer, som findes i disse Egne, paa den ene eller paa den anden Maade maatte vise sig at staa i Forbindelse med Nilen. Undertiden synes den store rejsende dog ligesom at have tvivlet om Rigtigheden af sin Yndlingsidé og at have tænkt sig Muligheden af, at han vandrede om ved den mægtige Kongos Flodsystem; thi en Gang skriver han i Bitterhed: „Hvem i al Verden vilde vel løbe den Risiko at blive puttet i en Memeskæders Kjedel for noget mindre end den ærværdige, gamle Nil.“ Hele Camerons Hu stod til at løse den Opgave, som hans navnkundige Forgænger ikke havde kunnet; ved Opdagelsen af Lukuga Floden var han naaet et mægtigt Skridt frem dertil, og nu vilde han paa Lualaba Floden sejle til Atlanterhavet; men det var ham umuligt at skaffe Kanoer til Veje i Nyangvé, og som en Bold for Omstændighederne tumledes han omkring paa Resten af sin æventyrlige Rejse. Imidlertid lykkedes det ham at godtgjøre med en til Vished grænsende Rimelighed, at Lualaba er den samme som Kongo.

Medens Cameron under frugtesløse Forsøg paa at skaffe sig Kanoer til Flodsejladsen i tre Uger opholdt sig i Nyangvé, hørte han af nogle Arabere, som havde ført Krig med de indfødte Syd for Floden, at den store Elfenbenskjøbmand Hamed ibn Hamed, bedre kendt under Navn af Tipo Tipo, var under Vejs for at mægle Fred imellem Araberne i Nyangvé og en Negerkonge, der stod under hans Beskyttelse. Tipo Tipo foreslog Cameron at følge med til hans otte Dagsrejser Syd for Nyangvé liggende Lejr, hvorfra det efter Kjøbmandens Udsagn vilde være en let Sag at naa en stor Sø, som optog Lualaba. Arabernes Lejr laa et kort Stykke fra Lomami Floden, der rimeligvis falder i Lualaba, inden denne løber ud i den omtalte, store Sø, hvis Navn er Sankorra. Negerkongen paa den modsatte Side af Lomami forbød imidlertid Cameron at drage gennem Landet, som endnu aldrig nogen Karavane, selv ikke Tipo Tipo's, havde betraadt. Om Sankorra Søen, som altsaa heller ingen Evropæer har besøgt, hørte Cameron megen Tale, da han opholdt sig i Arabernes Lejr, ligesom han saa flere Gjenstande, som indfødte Kjøbmænd havde ført igennem Landet fra Søen. Efter disses Udsagn fandtes her Folk, der bare Benklæder og Hatte, og som ejede store Fartøjer med Master og Sejl, hvilke kunde rumme henimod to hundrede Mennesker og vare indrettede saaledes, at der ombord kunde tændes Ild til

Tilberedelsen af Maden. Man raadede Cameron at rejse til den mægtige, men grusomme Kong Kasongo, som hersker over Urua Landet, thi hos ham vilde han træffe portugisiske Kjøbmænd; til Bevis paa Rigtigheden af dette Udsagn blev der vist Cameron en portugisisk Soldateruniform. Fra Tipo Tipo's Lejr blev Cameron saaledes tvungen til at sætte Kursen Syd paa og rejste nu paa en Strækning af omtrent femten Mile langs Lomami's højre Bred. Paa flere Steder blev han venlig modtaget af de indfødte; men paa andre Steder, hvor det havde rygtet sig, at en Karavane aldrig nærmede sig uden at have ondt i Sinde, flygtede Indbyggerne og gjorde det saaledes ofte særdeles vanskeligt for ham at skaffe Levnetsmidler til sine sultne Dragere. I disse Egne maatte han til Nødværge dræbe en Neger, den eneste, som under den lange Rejse faldt for hans Haand, og paa Vejen til Kasongos Hovedstad havde han flere Gange alvorlige Kjævlerier med Negerkongerne. Disse Kjævlerier vare saa meget ubehageligere, som Rejsen gik igennem et særdeles vanskeligt, af talrige Smaafoder gjenemskaaret og med et næsten ugjennemtrængeligt Krat dækket Land. En enkelt Gang var han endog nødsaget til at nedbrænde en Landsby, og ved forskellige Lejligheder bleve flere af hans Folk saarede. I Oktober Maaned naaede han Kasongos Hovedstad, Kilemba, der ligger under $7\frac{1}{2}^{\circ}$ s. Br. $25\frac{3}{4}^{\circ}$ ø. Lgd., og fik her en gjæstfri Modtagelse af den arabiske Kjøbmand Jumah ibn Salim. En sort, portugisisk Elfenbenshandler, Alvez, som senere viste sig at være en Slavehandler af den værste Slags og i det hele en meget slet Person, tilbød Cameron at gjøre sig Selskab til Benguela ved den afrikanske Vestkyst, og dette Tilbud turde han ikke afslaa. Da Kongen af Urua var paa Krigstog, benyttede han Tiden til en Udflugt til den Nord for Kilemba liggende lille Sø Morja, i hvilken de indfødte bygge deres Hytter paa Pæle. Syd for Kilemba ligger den store, ukjendte Kassali Sø omtrent sytten hundrede Fod over Havfladen, og da Cameron efter sin Tilbagekomst fra Morja Søen forgjæves hos Dronningen af Urua, Fumé a Kenna, havde søgt Hjælp til at rejse til denne store Sø, besluttede han at rejse uden hendes Hjælp; men han blev til sin store Ærgrelse, da han kun var sex til syv Timers Vej fra Søen, standset i sit Forehavende af en Konge, der erklærede at have Paalæg af Kasongo om at forbyde ethvert Samkvem med Søen, ved hvis Kyster en oprørske Broder af Kongen af Urua havde søgt Tilflugt. For Resten blev der meddelt Cameron, at Kasongo i egen høje Person opholdt sig i Nærheden og muligvis ikke vilde være tilbøjelig til at give ham Tilladelse til at rejse til Søen. Det lykkedes imidlertid Cameron at sende nogle af sine Folk til Søens

Breder, og de bragte den Efterretning tilbage, at den var meget stor og overordentlig fiskerig, men for en stor Del opfyldt af flydende Plantevæxt, paa hvilken de indfødte lagde Træstammer, som de dækkede med Jord. Disse flydende Øer, paa hvilken de indfødte byggede Hytter, vare opdyrkede, og Indbyggerne plejede til bestemte Tider af Aaret at flytte omkring paa Søen med deres flydende Boliger. Nogle Folk, som Cameron sendte af Sted for at lede efter Kasongo, kunde ikke finde ham; nok et Forsøg paa at røre Dronningens Hjærte blev gjort ved en Afsending, men forgjæves, og efter i tre Maaneder at have opholdt sig tæt ved en af de forjættede Søer i det indre Afrika, maatte Cameron begive sig tilbage til Kilemba og saaledes lade sig nøje med at have set Søen i det fjærne og med sine Folks Beretninger om denne. Kasongo havde i Mellemtiden været et Par Dage i Kilemba og udtrykt sin Skuffelse over ikke at have truffet Cameron, som, hvis han skulde vende tilbage til Kilemba, „dog endelig maatte afvente hans egen snart forestaaende Tilbagekomst.“

Aaret 1874 lakkede nu stærkt ad Enden; stadig opholdt Alvez, uden hvis Hjælp Cameron ikke kunde naa Vestkysten, ham med Snak; endelig kom Kasongo hjem, hvilket gav ny Anledning til Ophold, thi Cameron skulde være Vidne til, at Kongen ved en festlig Lejlighed viste sig i al sin Herlighed, omgivet af de nærboende Smaakonger; derpaa døde en af Kongens Søstre, og hendes Jordefærd tog ogsaa Tid, og til syvende og sidst fik Cameron at vide, at Alvez havde lovet at opføre et Hus for Kasongo paa et nærliggende Punkt, hvor Kongen havde til Hensigt at anlægge en By. Da Cameron kom til Stedet, fandt han imidlertid ikke Spor af Bygningen, og Enden paa det hele blev, at han i Februar Maaned 1875 med sine egne Folk maatte overtage Arbejdet for at slippe bort. I tre Uger stod dette paa, men saa kom Alvez paa Tanke om, at han paa en nærliggende Station havde nogle Folk, som han ikke havde set noget til i et Aar, hvorfor han maatte have at vide, hvorledes det stod til med dem, inden han rejste hjem. Under alle disse Ophold søgte Cameron forgjæves at bevæge Kasongo til at levere Kanoer og Folk til Sejladsen paa Lomami og Kongo, men fik altid det Svar, at hans Karavane var for lille, at Kongen ikke kunde paatage sig Ansvar for at lade ham rejse alene, og at han enten maatte rejse med Alvez' store Karavane eller paa ubestemt Tid blive liggende i Urua. Til alle disse Gjenvordigheder stødte det Uheld, at hele Camerons Lejr ved en af hans Folks Ugatsomhed brændte ned. Heldigvis lykkedes det ham, dog kun med Nød og næppe, at redde sine Optegnelser fra den almindelige

Ødelæggelse. Nogle af Alvez' Hytter gik med det samme op i Luer, og Slavehandleren benyttede den kjærkomne Lejlighed til at lade Cameron betale dyrt for Sager, der vel at mærke aldrig vare brændte.

I Midten af Maj Maaned brød endelig Alvez op, og Rejsen gik for en stor Del langs Vandskjellet mellem Sambese Floden, der falder i det indiske Hav, og Kongos mægtige Flodsystem. Under Vejs stødte en af Alvez' mest nederdrægtige Undergivne, Slavejægeren Kvarumba, til med en Drift paa omtrent halvhundrede ulykkelige Kvinder, som vare blevne tagne til Fange, og som nu næsten segnede under Vægten af det af Slavejægerne røvede Gods. Cameron regner, at denne Drift Slaver i det mindste har kostet fem hundrede Mennesker Livet. Ikke et eneste Mandfolk var bleven tagen til Fange; Mændene vare enten blevne dræbte eller flygtede fra deres brændende Landsbyer. Igjennem de tre til fire tusende Fod højt liggende frugtbare Egne i det indre gik Rejsen under store Savn og Lidelser langsomt vest paa gjennem Rigerne Ulunda og Lovalé. I det sidste af disse Landskaber kom Cameron tæt forbi Kilderne til Lovoa Floden, der hører til Kongos Flodsystem, og forbi Kilderne til Sambese. Umiddelbart vest for disse Egne staar Vandet i Regntiden næsten et Par Fod højt over de udstrakte Sletter, som derved forvandles til Søer med en mærkelig Fiskerigdom. Tørrede Fisk udgjøre her en vigtig Handelsvare, og Cameron saa sig nødsaget til at tiltaske sig større Beholdninger deraf; thi i de Egne, Karavanan vilde komme igjennem, vare Fisk en stor Del af Aaret det eneste Betalingsmiddel, og de indfødte fortalte, at der fra fjærntliggende Egne altid var stor Efterspørgsel efter denne Vare. Cameron passerede under Vejs Ladislaus Magyars Rejserute 1850—51 og Livingstones 1854—55, og flere af de indfødte mindedes endnu godt hans Landsmand. Et kort Stykke fra Byen Bihé, der ligger omtrent halvhundrede Mile inde i Landet fra Vestkysten, skiltes Cameron fra Alvez og rejste videre sammen med en Elfenbenskjøbmand, der skulde til Benguela. Bihé var den største Negerby, som Cameron havde set paa hele Rejsen; dens Omkreds var næsten en Mil, men en Del af Jorden brugtes til Græsning og Tobaksdyrkning. Cameron forærede strax ved sit Komme Kongen en Bøsse og et Leopardskind, hvilke Gaver bleve modtagne af den sorte Majestæts første Sekretær, der ikke kunde skrive, men som særdeles godt forstod at tigge Foræringer. Den følgende Dag gav Kongen Avdiens i sin Bolig, hvor hans Soldater, som vare væbnede med Buer, Spyd og gamle Bøsser, paraderede. Kongen bar sorte Klæder og en gammel, bredskygget Filthat; over den ene Skulder havde han kastet en

skotsk Plaid; for Resten var han barbenet og saa drukken, at han ravede. Han underrettede strax Cameron om, at han (Kongen) var en meget stor Mand, der slet ikke var saadan som de andre Negerkonger; han var meget stolt over, at der i Lissabon fandtes et Portræt af ham, og bemærkede til Cameron, at denne dog endelig ikke maatte tro, at han havde sin bedste Dragt paa, thi han ejede ogsaa Klæder med Guldstads paa. Efter den første Introduktion satte Kongen, hans Høvdinge og Cameron sig i en Kreds; der blev drukket rundt, og Kongen tog de største Slurke. Tæt ved Bihé har en rig portugisisk Kjøbmand, Gonsalves, anlagt en Station; Cameron var henrykt over den gjæstfri Modtagelse i et civiliseret Hjem, men erklærer for Resten, at de portugisiske Kjøbmænd langt fra kunne siges at udbrede Civilisation i Landet, som vilde være lykkeligere uden dem. Med Rette betragtes en stor Del af Portugiserne med Mistillid af de indfødte, og Gonsalves turde saaledes aldrig betræde Stadens Grund. Naar han vilde tale med Kongen, maatte han finde sig i at sætte sig ved dennes Fødder paa nogle Stene, der tæt ved Byen laa under et stort Træ; thi her førtes Forhandlingerne mellem de portugisiske Kjøbmænd og Negerkongen. Fra Bihé gik Rejsen igjennem nogle af de skønneste Egne, som Cameron nogen Sinde havde set, men tredive Mile fra Kysten blev det ham klart, at han maatte træffe overordentlige Foranstaltninger, hvis han nogen Sinde skulde bringe Rejsen til Ende; thi baade han og hans Negre vare efterhaanden af den lange Rejse blevne saa udasede og svækkede, at de ikke kunde taale at rejse blot en Tredjedel saa hurtigt som ved Rejsens Begyndelse. Han tilintetgjorde derfor alt, hvad han nogenlunde kunde undvære, lige til Seng og Tælt, og valgte sex af de kraftigste Folk for med dem at bjerge sig hurtigst mulig til Kysten. Resten af Karavanen lovede han at sende Hjælp, saa snart han kunde. Den sidste, men ikke mindst besværlige Del af Rejsen gik igjennem bjærgfulde, tyndt befolkede Egne; Skeletter betegnede ofte Slavekaravanernes Vej; men endelig oprandt den Dag, da Cameron med inderlig Taknemlighed mod Forsynet atter saa Verdenshavet. Ved Kitombéla, en lille By, der ligger nogle faa Mile Nord for Benguela, naaede han den 7de November 1875 Kysten, men da var han ogsaa bogstavelig talt opslidt. De sidste Dage af Rejsen havde den Spænding, hvori han helt naturlig var, holdt ham oppe; men aldrig saa snart havde han naaet Kysten, før han paa Grund af Sult og Overanstrengelse sank aldeles sammen, mistede i flere Dage Mælet og blev haardt angreben af Skørbug. Først flere Maaneder senere kunde han rejse hjem.

Som man vel kan fatte, blev Budskabet om, at

Cameron efter sin aarlange Fraværelse pludselig var dukket op ved Atlanterhavets Kyster, modtaget i England og vel overalt i den civiliserede Verden med stor Glæde, og hans Landsmænd, høje og lave, lode det ikke skorte paa Taknemmelighedsbeviser. Paa sin Fod har Cameron vandret omtrent syv hundrede Mile, for en stor Del gjennem ukjendte Egne, og han har Æren af at være den første, som saa nær ved Ækvator har gennemrejst Afrika fra Hav til Hav. Ikke alene har han vundet sig et smukt Navn ved Opdagelsen af Lukuga og den nærmere Bestemmelse af Kongos Flodsystem, end skjönt der endnu trænges til et Supplement, da det, som vi have set, kun lykkedes Cameron at bestemme Floden Lualabas Hovedløb et ganske kort Stykke Vej; men i en enkelt, vigtig Retning staar han betydelig over de fleste tidligere rejsende, i det han har medbragt ikke mindre end fem tusende Bredde-, Længde- og Højdebestemmelser, og disse ere udførte med en saadan Grad af Nøjagtighed og Samvittighedsfuldhed, at han har taget indtil halvandet hundrede Observationer for at bestemme Beliggenheden af særlig vigtige Punkter. Cameron er ogsaa den første, der har givet Evropa Oplysning om den mægtige Negerkonge Kasongo, hvis forholdsvis store politiske Indflydelse man rimeligvis i nær Fremtid vil søge at gjøre ligesaa frugtbringende for Civilisationen i disse Egne som den Magt, Kong Mtésa har over Landene ved de store, ækvatoriale Søer. Det er ligeledes Cameron, der har bragt Efterretning om, at arabiske Kjøbmænd fra Østkysten og portugisiske Kjøbmænd af blandet Race fra Vestkysten møde hverandre i Nyangvé, hvorfor denne By maa regnes som et af Udgangspunkterne for fremtidige Bestræbelser for at lære det indre Afrika at kjende. Den geografiske Kongres i Brüssel har jo vedtaget, at den anser Udsendelsen af rejsende enkeltvis fra forskellige Punkter baade paa Kysten og i det indre som den fyldigste Maade, hvorpaa Landet efterhaanden kan blive bekjendt. Paa saadanne Steder er det Mening at oprette Depoter, hvor de rejsende kunne finde, hvad de have Behov, og Kongressen har derhos erklæret det for højst ønskeligt at oprette en Forbindelseslinje fra Hav til Hav særlig ad den af Cameron fulgte Vej. Om det indre Afrikas store Frugtbarhed og Rigdom paa forskellige Mineralier og Metaller udtaler Cameron sig i høje Toner, og flere af dets Egne ligge saa højt, at de efter hans Mening maa egne sig ganske fortrinlig til Kolonisation af Evropæere. Han omtaler ligeledes, hvorledes der i Afrika findes et System af Floder og Søer, der paa en heldigere Maade end noget andet Sted i Verden er skikket til at gjøre Tjeneste som Handelsvej, og kun ved at indføre lovlige Handel vil

man være i Stand til at give Slavehandelen dens Knæk. Som vi have omtalt, kom han under Vejs gennem de Egne, hvor Sambeses og Kongos Flodsystemer saa at sige række hinanden Haanden. En Kanal af fem til syv Miles Længde vilde her kunne skaffe en Vandforbindelse til Veje mellem det indiske Hav og Atlanterhavet, og til et saadant Anlæg er Terrænet særdeles gunstigt.

At Tanganjika Søen maa henregnes til Kongos og ikke til Nilens Flodsystem, anser Cameron for at være sikkert, og vi skulle her skitsere Afrikas andet store Flodsystem. Kongos betydeligste Kildeflod maa rimeligvis søges i Tschambese, der ikke maa forveksles med den oftere omtalte Hovedflod Sambese, som falder i det indiske Hav. Den falder i den over tredive Mile lange og femten Mile brede Bangveolo Sø, som mellem 11° — 12° s. Br. og $28\frac{1}{2}^{\circ}$ — 31° ø. Lgd. ligger omtrent 3600 Fod over Havets Overflade i en overordentlig sumpet Egn, hvorfra en Mængde Smaafloeder flyder til Søen. Fra Søens nordvestlige Hjørne løber Floden, der her hedder Luapula, under nogle Bugtninger Nord paa, i det den optager flere Bifloeder. Omtrent fem og tyve Mile i lige Linje fra Bangveolo falder den i en anden stor Sø, Moero, der ligger omtrent 2900 Fod over Havfladen, og fra denne Sø løber Floden i nordlig Retning hen til den store Landschi eller Kamolondo Sø, som ligger under $5\frac{3}{4}^{\circ}$ s. Br. Det er Livingstone, vi skyldte vor Kundskab til disse Søer og de omliggende Egne. Inden Floden falder i denne Sø, er det, at den i sin højre Bred optager Camerons Lukuga, medens den i sin venstre Bred optager den efter al Rimelighed halvandet hundrede Mile lange Flod Lualaba, der løber igennem flere store, flodlignende Søer. Fra Landschi Søen flyder Floden under Navn af Lualaba i nordlig og nordvestlig Retning til Nyangvé, hvor den, som tidligere omtalt, i en Afstand af to hundrede og tyve Mile i lige Linje fra Atlanterhavet, antager en betydelig Bredde og Dybde med en temmelig rivende Strøm.

Fra Nyangvé, hvor Flodens Vandmasse er fem Gauge større end Nilens ved Gondokoro (omtrent 400 Mile fra Middelhavet), antages Floden at gjøre en større Krumning Nord paa for at flyde igennem den omtalte, store Sankorra Sø. Under sit Løb fra denne til Havet optager den rimeligvis betydelige Tilløb, af hvilke Kvango, der falder i den venstre Bred, og hvis Løb strækker sig over ni Breddegrader, turde være den største. Under 6° s. Br. falder Kongo i Atlanterhavet og er ved Munden indtil to hundrede Favne dyb, medens Vandet i Havet endog et Par Mile til Søes skal være fersk.

Endnu har det kun lykkedes at trænge omtrent halvhundrede Mile op ad Kongo, og skjønt det vel ikke kan siges at være fuldt godtgjort, at Kongo og Lualaba ere en og samme Flod, førend hele dennes Løb er blevet undersøgt, maa dette dog nu regnes som fastslaaet. De nyeste Højdemaalinger angive bestemt, at Lualaba ikke hører til Nilsystemet; herfor taler ogsaa Flodens og dens Biflooders Retning, samt Hovedflodens betydelige Størrelse selv i den tørre Aarstid, og alle Theorier om Tanganjika Søens og de Syd og Vest for denne værende Floders og Søers Forbindelse med Nilen maa nu regnes for skrinlagte, skjønt de i sin Tid ere blevne delte baade af rejsende og Geografer, hvis Stemme havde stor Vægt.

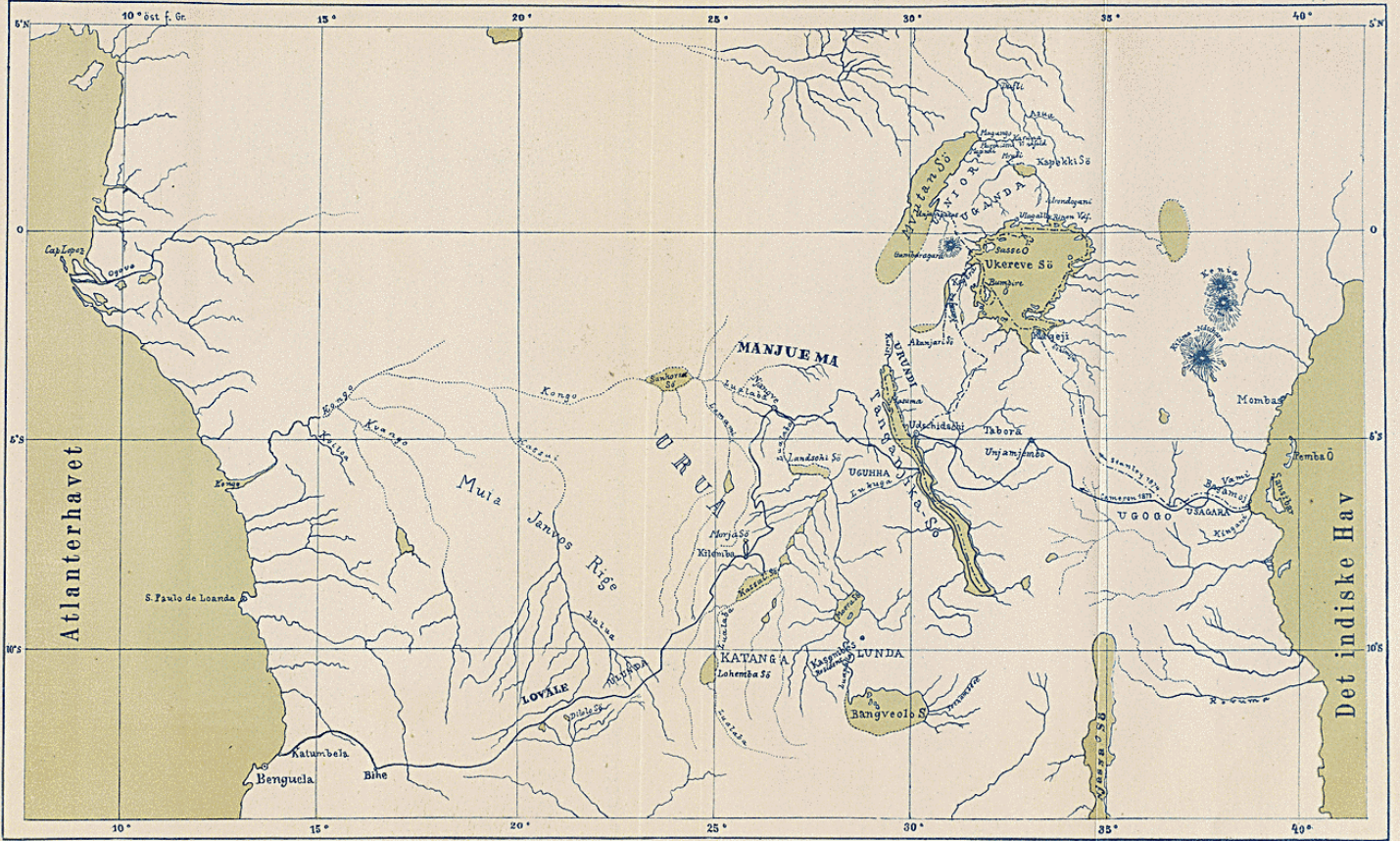
Som vi have set, har det lykkedes den nyeste Tids utrættelige rejsende at forøge vor Kundskab om det indre Afrika i en ikke uvæsentlig Grad; men et Blik paa Kaartet vil vise, at der endnu findes store Landstrækninger, som ingen civiliseret Mand har betraadt. Det er derfor en stor Opgave, som man i Brüssel har begyndt at tage fat paa; men de bekendte Navne, der have paataget sig at virke hen til at samle de spredte Kræfter til en systematisk Undersøgelse, ere en god Borgen for, at der i den nærmeste Fremtid vil blive udrettet noget klækkeligt i Hjertet af Afrika.

Kaartskisse over Stanleys og Camerons Kejser i det indre Afrika.

----- Stanleys Rejse. ————— Camerons Rejse.

Dansk geograf. Selskabs Tidsskrift

Årgang 1877. Tolvte Hæft.

L. H. Larsen's Tegning